

Yayın Geliş Tarihi: 01.07.2011
Yayına Kabul Tarihi: 21.12.2011
Online Yayın Tarihi: 12.01.2012

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 13, Sayı: 4, Yıl: 2011, Sayfa: 33-53
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

TÜRKİYE’DE 1988-2010 DÖNEMİNDE EĞİTİM VE BÜYÜMENİN GENÇ İŞSİZLİĞİNE ETKİSİNİN ANALİZİ

Ferhan SAYIN*

Öz

Ülkelerin gelişmesinde önemli bir rol üstlenen gençlerin toplam nüfus içindeki payı Türkiye’de fazladır. Bu anlamda Türkiye’nin gelişme yolunda önemli adımlar atıyor olması gerekir. Ancak Türkiye’nin genç nüfusuna istihdam olanağı sağlayamadığı, son yıllarda giderek artan genç işsizlik oranlarından anlaşılmaktadır. İşsizler içinde eğitilmiş gençlerin payı fazla olduğundan genç işsizliğinin incelenmesi ayrı bir önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmamızda, Türkiye’de 1988-2010 yılları arasında eğitim ve büyümenin genç işsizliğine etkisi Vektör Otoregresif (VAR) Model uygulanarak ekonometrik olarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular, incelenen değişkenler arasında genç işsizliğinden ortaöğretim okullaşma oranına, ortaöğretim okullaşma oranından büyüme oranına, genç işsizliği ve ortaöğretim okullaşma oranından yükseköğretim okullaşma oranına doğru bir nedenselliğin olduğu yönündedir. Genç işsizliğini uzun dönemde kendisinden sonra en çok etkileyen değişken, büyüme ve yükseköğretim okullaşma oranı olarak karşımıza çıkmakta ve bu değişkenler genç işsizliği ile mücadelede bir politika aracı olarak belirlendiği takdirde genç işsizliği oranlarının azalma yönünde olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Genç İşsizliği, Eğitim, Büyüme, Vektör Otoregresif (VAR) Model.

ANALYSIS OF THE IMPACT OF THE EDUCATION AND THE GROWTH IN TURKEY FROM 1988 TO 2010 ON YOUTH UNEMPLOYMENT

Abstract

Youth has an important role in the development of countries and Turkey has a large share of young people in its overall population. In that regard, Turkey should be in a position to take important steps on the way to development. However, Turkey cannot provide employment opportunities to its young population as understood by the increasing unemployment figures during the recent years. As educated young people have a higher share among the unemployed, analyzing youth unemployment is of special importance. To this end, by using a Vector Auto-regressive Model (VAR), we econometrically analyzed the impacts of education and growth on unemployment of the young people during 1988-2010. Through the variables analyzed, our findings guided us to causality from youth unemployment to secondary school enrolment, from secondary school enrolment rate to growth rate, from youth unemployment and secondary school enrolment to higher education enrolment. In the long run, apart from itself, the most important variable influencing youth unemployment was the growth rate and the higher education enrolment

* Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, sayinf@gmail.com

rate. If these variables were to be used as policy tools to combat youth unemployment, we identified that there would be a trend towards decreasing youth unemployment.

Key Words: Youth Unemployment, Education, Growth, Vector Auto Regression (VAR) Model.

GİRİŞ

Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Office-ILO), 15-24 yaş arası nüfusu genç işçi olarak kabul etmektedir. Genç nüfusun, kapasitelerini daha etkin bir şekilde kullanmalarını sağlamak hem o dönem için büyük fayda sağlayacak hem de gençlerin kendilerinden sonraki kuşaklara işgücü, bilgi, beceri, eğitim, öğretim, kültür, değerler, idare ve yeni kapasite yaratma gibi konularda katkılarını sağlayacaktır.

On iki buçuk milyonu geçen genç nüfusu ile gelişme yolunda önemli bir potansiyele sahip olan Türkiye, istihdam artışının nüfus artışına yetişemediği, istihdam performansının düşük olduğu bir ülkedir. Son yıllarda artan ekonomik büyüme ise istihdam artışına dönüşmemektedir. İstihdamın yarısından fazlası kayıt dışında olup, bu sorun giderek büyümektedir. Yaşanan krizler ve ekonomik istikrarsızlık ülkede büyüme hızını yıllarca olumsuz etkilemiş, artan işgücünün de etkisiyle işsizlik sürekli artış göstermiştir. İşsizler içinde eğitilmiş gençlerin payı fazla olduğundan, genç işsizliğinin incelenmesi ayrı bir önem arz etmektedir. Literatür incelemesinde Dünyada ve Türkiye’de yapılmış çalışmaların çoğunlukla işsizlik ve büyüme üzerine yoğunlaşmış olduğu, genç işsizliği konusunda Dünyada yapılmış çalışmalar olsa bile Türkiye’de bu alanda bir eksiklik olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu bu eksikliği bir ölçü de olsa giderebilmek amacıyla çalışmada, günümüz toplumlarının yaşadığı istihdam sorunlarının farklı bir boyutu olan genç işsizliğini, eğitim ve ekonomik büyümenin nasıl etkilediği Türkiye işgücü piyasası açısından araştırılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde konunun amacı açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, International Labour Office Global Employment Trends (2011) ve Türkiye İstatistik Kurumu İşgücü İstatistikleri’nden elde edilen Dünyada ve Türkiye’de toplam işsizlik ve genç işsizlik oranları ile Türkiye İstatistik Kurumu ve T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı’ndan elde edilen Türkiye’de eğitim düzeylerine göre toplam işsizlik ve genç işsizlik oranlarının 1988-2010 yılları arasındaki değişimi incelenirken, istihdam üzerindeki vergi yükleri ve kayıt dışı istihdam sorunlarına da yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, konuya ilişkin literatür araştırmasına yer verilmiştir. Dördüncü bölümde, Türkiye’de 1988-2010 yılları arasında eğitim ve büyümenin genç işsizliğine etkisi Vektör Otoregresif (VAR) Model kullanılarak ekonometrik olarak araştırılmıştır. Son bölümde ise, Türkiye’de işgücü piyasası ile eğitim ilişkisinde yaşanan sorunlar ve alınması gereken önlemlere ilişkin görüşlere yer verilmiştir.

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE İŞSİZLİĞE GENEL BİR BAKIŞ

Günümüzde kronik bir sorun olan ve gereken önlemler alınmadığı takdirde giderek artacak olan işsizlik sorununa çözüm geliştirmek için öncelikle dünyada, sonrasında Türkiye’deki işsizlik olgusunu incelemek faydalı olacaktır.

Global Employment Trends (2011)’e göre, 2010 yılında, global işsizlik rakamı %6,2 oranında artarak 205 milyon; küresel genç işsizliği rakamı da %12,6 oranında yükselerek 77,7 milyon olmuştur. Dünyada 2010 yılı itibariyle toplam ve genç işsizlik oranlarının gösterildiği Tablo 1, işsizliğin dünyada farklı bölgelerde de önemli olan bir sorun olduğunu göstermektedir.

Tablo 1: Dünyadaki Coğrafi Bölgeler İtibariyle Toplam İşsizlik ve Genç İşsizlik Oranları (2010) (%)

Bölgeler	Toplam İşsizlik Oranları	Genç İşsizlik Oranları
Güneydoğu Asya ve Pasifik	5.1	14.2
Güney Asya	4.3	9.5
Doğu Asya	4.1	8.3
Orta Doğu	10.3	25.1
Latin Amerika ve Karayip Adaları	7.7	15.2
Kuzey Afrika	9.8	23.6
Sahra Altı Afrika	8.0	12.3
Orta - Güneydoğu Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu	9.6	18.9
Gelişmiş Ekonomiler ve AB	8.8	18.2
Türkiye	11.9	21.7

Kaynak: ILO, 2011: 61-62; TÜİK İşgücü İstatistikleri kullanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Dünya geneline bakıldığında da 2010 yılı itibariyle genç işsizlik oranlarının, toplam işsizlik oranlarının yaklaşık iki katı olduğu görülmektedir. Türkiye’de 2010 yılında işsizlik oranı %12 seviyelerine yaklaşırken, genç işsizlik oranının yaklaşık %22 gibi önemli bir düzeyde olması, işgücü piyasasının yapısının incelenmesini gerektirmektedir. Bu nedenle Tablo 2’de, Türkiye’nin 1988-2010 yılları arasındaki toplam ve genç işsizlik ile işgücüne katılma oranları ve büyüme oranlarına yer verilmiştir.

1988-1994 yılları arasında büyüme oranlarında dalgalanmalar gözlenirken işsizlik oranlarındaki değişim daha düşük kalmıştır. Bu dönem istihdam ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin azaldığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyüme ortalama %3,03 hesaplanırken, işsizlik ortalaması %8,41, genç işsizlik ortalaması ise %16,51 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye ekonomisi 1994 yılındaki krizle daralmış ve büyüme negatif gerçekleşmiştir. Yaşanan ekonomik krizden diğer piyasalar gibi işgücü piyasası da olumsuz etkilenmiştir.

Tablo 2: Türkiye’de 1988-2010 Yılları Arasında İşsizlik-Büyüme Oranları

YILLAR	İşsizlik Oranları (%)	15-24 Yaş Genç İşsizlik Oranları (%)	Büyüme Oranları (%)	İşgücüne Katılma Oranı (%)	15-24 Yaş Grubundaki İşgücüne Katılma Oranları (%)
1988	8.4	17.5	2.1	57.5	56.0
1989	8.7	16.6	0.3	57.7	55.4
1990	7.4	16.0	9.3	57.6	55.7
1991	8.5	15.4	0.9	56.5	54.4
1992	8.4	16.3	6.0	55.8	53.6
1993	9.2	17.7	8.0	52.4	48.8
1994	8.3	16.1	-5.5	54.1	50.8
1988-1994 ORTALAMASI	8.41	16.51	3.01	55.94	53.53
1995	7.3	15.6	7.2	54.4	49.5
1996	6.3	13.5	7.0	54.1	49.4
1997	7.2	14.3	7.5	52.2	47.1
1998	6.7	14.2	3.1	53.8	48.0
1999	7.4	15.0	-4.7	51.0	45.1
2000	6.5	13.1	7.4	49.9	42.5
2001	8.4	16.2	-7.5	49,8	42.1
1995-2001 ORTALAMASI	7.11	14.55	2.86	52.17	46.24
2002	10.3	19.2	7.9	49.6	40.9
2003	10.5	20.5	5.8	48.3	38.4
2004	10.3	19.7	8.9	48.7	39.3
2005	10.3	19.3	7.4	48.3	38.7
2006	9.9	18.7	6.1	48.0	37.9
2007	9.9	19.6	4.7	47.8	37.8
2008	11.0	20.5	0.7	46.9	38.1
2002-2008 ORTALAMASI	10.31	19.64	5.93	48.23	38.73
2009	14.0	25.3	-4.8	47.9	38.7
2010	11.9	21.7	8.9	48.8	38.8
2009-2010 ORTALAMASI	12.95	23.5	2.05	48.35	38.75

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı ve T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'nın verilerinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Aktif nüfus içerisinde işgücünün nispi ağırlığını gösteren İşgücüne Katılma Oranı 1988-1994 yılları arasında ortalama %55,94 olarak gerçekleşirken, 15-24 yaş grubundaki İşgücüne Katılma Oranı ortalama %53,53 olarak gerçekleşmiştir.

1995-2001 yılları arasında büyüme ortalama %2,5 düzeyinde hesaplanırken, işsizlik oranı ortalama %7,11, genç işsizlik oranı ise ortalama %14,55 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde büyüme ve istihdam arasındaki ilişkinin belirsizliği artmıştır. 2002 yılından itibaren Türkiye ekonomisi toparlanma

sürecine girerek yüksek büyüme hızlarına ulaşmıştır. Ancak bu olumlu gelişmeler işsizlik rakamlarına yansımamıştır. Başka bir deyişle, istihdamsız büyüme süreci yaşanmaktadır. İşgücüne Katılma Oranları da bu sonucu destekler niteliktedir. 1995-2001 yılları arasında ortalama %52,17 düzeyinde iken 15-24 yaş grubundaki İşgücüne Katılma Oranı ise ortalama olarak %46,24 hesaplanmıştır (Sayın, 1999: 38-39).

Türkiye’de son yıllardaki büyüme artışının yarattığı istihdam kapasitesi dikkate alınır, büyüme istihdam ilişkisinin zayıflamaya başladığı söylenebilir (Yentürk ve Başlevent, 2007: 45-46).

2002-2008 yılları arasında ortalama %5,93 büyüyen Türkiye ekonomisinde işsizlik ortalama %10,31 olarak gerçekleşmiştir. Yüksek büyüme hızlarıyla beraber yüksek işsizlik oranlarının gerçekleşmesinin altında yatan temel öğe, genç işsizlik oranlarının ortalama olarak %19,64 gibi yüksek seviyelerde seyretmesidir. Tablo 2’de de görüldüğü gibi genç işsizlik oranları toplam işsizlik oranlarının yaklaşık iki katıdır. 15-24 yaş grubundaki İşgücüne Katılma Oranları ile Toplam İşgücüne Katılma Oranları arasındaki farkın giderek açılması da bu durumun bir göstergesidir. Uluslararası standartlara göre %70’i bulması gereken İşgücüne Katılma Oranı 2002-2008 yılları arasında ortalama %48,23, 15-24 yaş grubundaki İşgücüne Katılma Oranı ise ortalama %38,73 olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılında dünyada başlayan küresel ekonomik kriz sonrası dönem incelendiğinde, 2009 yılında Türkiye ekonomisi %4,8 oranında küçülmüş, 2008 yılında, %11 olan işsizlik oranı %14’e, %20,5 olan genç işsizliği oranı da %25,3 oranına yükselmiştir. 2010 yılına gelindiğinde, Türkiye ekonomisi %8,9 oranında büyümüş olmasına rağmen, işsizlik %11,9, genç işsizliği de %21,7 oranında gerçekleşmiştir. İşgücüne Katılma Oranı 2009 yılında %47,9 iken 2010 yılında %48,8, 15-24 yaş grubundaki İşgücüne Katılma Oranı ise 2009 yılında %38,7 iken 2010 yılında %38,8 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye’de işsizlik oranı yaş gruplarına göre sıralandığında en yüksek işsizlik oranı 20-24 yaş grubunda görülmekte; bu oran 15-19 yaş grubunda azalmakta, 25-29 yaş grubunda ise daha da düşmektedir. Yaş gruplarına göre işsizlik oranı, en tepede 20-24 yaş grubu bulunmak üzere ters U’yu andırıyor denilebilir. Genç işsizliğinin yetişkin işsizliğinden yüksek olması ve ters U şeklindeki işgücü piyasası başka ülkelerde de görülmektedir (O’Higgins, 1997; O’Higgins, 2001; OECD, 2009; Perugini ve Signorelli, 2008).

Genç işgücü içinde 20-24 yaş grubunun işsizlik oranının, 15-19 yaş grubuna göre yüksek çıkmasının çeşitleri nedenleri vardır. Bu sebepler, okuldan yeni mezun olup iş arayanların deneyimsizlikleri, lise mezunlarının mesleki eğitimlerinin eksik olması, uygun iş bulmalarının süre alması, üniversiteden yeni mezun olanların ücret beklentilerinin yüksek olması olarak belirtilebilir (Sayın, 1999: 39-40).

Eğitim düzeyi işsizliğin temel nedenleri arasında olduğundan, Türkiye'deki işsizlik olgusu incelenirken, eğitim düzeylerine göre işsizlik oranlarına da yer vermek gerekmektedir. Tablo 3, 1988-2010 yılları arasında Türkiye'de eğitim düzeylerine göre işsizlik oranlarını göstermektedir.

Tablo 3: Türkiye'de Eğitim Düzeylerine Göre İşsizlik Oranları (%)

YILLAR	Okur Yazar Olmayanlar	Lise Altı Eğitimliler	Lise ve Dengi Meslek	Yükseköğretim
1988	3.7	8.1	18.1	9.1
1989	4.7	8.3	18.8	7.5
1990	3.9	6.8	16.5	6.9
1991	3.2	8.3	18.1	7.5
1992	2.6	7.6	19.0	8.5
1993	2.7	8.5	16.6	9.5
1994	2.7	7.3	17.0	8.0
1995	2.7	6.6	14.0	6.6
1996	1.2	5.0	14.4	7.4
1997	2.4	5.9	15.3	7.2
1998	1.9	5.2	14.2	9.7
1999	2.3	6.6	12.8	8.5
2000	3.4	5.7	10.6	7.0
2001	3.1	7.8	13.3	7.8
2002	4.6	9.6	14.7	11.1
2003	7.0	10.2	12.8	11.1
2004	3.7	9.1	15.2	12.4
2005	4.5	9.6	13.8	10.2
2006	4.4	9.3	12.9	9.5
2007	5.0	9.3	13.0	9.6
2008	6.3	10.7	12.9	10.3
2009	8.0	13.9	16.8	12.1
2010	6.0	11.6	14.6	11.0

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı.

Türkiye'de yeni mezun olan, lise ve üzeri eğitim almış yüksek sayıdaki genç işgücünün istihdam olanaklarının düşük olduğu görülmektedir. 2000 Kasım, 2001 Şubat ve 2008 Küresel ekonomik krizinden sonra işsizlik oranlarında görülen artışlarla doğru orantılı olarak tüm eğitim düzeylerinde de işsizlik oranlarının arttığı görülmektedir. Bu artış özellikle 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinden sonra yükseköğretim düzeyinde olanlarda; 2008 küresel ekonomik kriz sonrasında ise lise altı eğitimliler ile lise ve dengi meslek lise eğitimlilerinde çarpıcı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'nin işgücü piyasasıyla ilgili önemli sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkan genç işsizliğin temel nedeninin eğitim seviyesi düşüklüğünden

kaynaklanıp kaynaklanmadığını açıklamak amacıyla Tablo 4’de yer alan oranları incelemek yararlı olacaktır.

Tablo 4: Türkiye’de Eğitim Düzeylerine Göre Genç İşsizlik Oranları (%)

YILLAR	Okuma- Yazma Bilmeyenler	Okuma- Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul veya Dengi Meslek Okul	Genel Lise	Lise Dengi Meslek Okul	Yüksekokul veya Fakülte
1988	8.1	12	12.4	27.4	39.5	30.3	47.9
1989	11.7	15.5	12.5	20.1	38.3	31.4	30.9
1990	11.3	14.7	11.8	21.2	35.6	28.8	30.9
1991	5.9	12.4	11.4	21.9	34.2	30.7	32.7
1992	5	13.8	11.8	21.6	34.3	30.8	34.1
1993	9.5	16.7	13.3	22.5	34	27.8	29.6
1994	7.2	14.8	10.9	21.1	31.9	31	35.2
1995	7.2	13.5	11	18.2	26.4	30.2	29.8
1996	7.7	7.2	8.5	13.9	26.4	27.4	28.3
1997	5.6	8.7	7.9	15.3	29.3	27.5	29.4
1998	6.6	8.5	7.4	15.7	26.9	26	31.6
1999	6.7	9.3	10	13.9	26.3	24.1	30
2000	5	11	8.3	13.7	20.6	20.8	28.3
2001	8.7	14.4	10.6	17.7	24	25.5	30.7
2002	11.5	15.7	12.4	20.7	26.8	28	38.3
2003	18.1	30.2	15.3	19.7	25.9	23.8	38.8
2004	9.6	13	13.4	19.6	26.6	29.3	39.8
2005	11.3	16.3	14.1	19.2	25.3	25.6	30.5
2006	12.5	15.3	14.7	17.9	25.2	21.1	27.2
2007	16.7	17.3	14.7	19.3	23.5	22.6	28.5
2008	11	19.8	14.3	18.7	25	20.8	29.8
2009	19.5	23	17.9	21.6	30.6	27.6	33.2
2010	16.4	18.4	14.9	10.9	27.2	23.1	32.5

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı.

2000 yılından itibaren yayımlanan ilköğretim işsizlik oranları ise Tablo 5’de gösterilmektedir.

Tablo 5: Türkiye’de İlköğretim Düzeyinde Genç İşsizlik Oranları (%)

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İlköğretim	10.3	9.6	10.7	11.4	13.3	14.5	15.2	16.8	17.9	22.4	18.4

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı.

Tablo 4’de yer alan oranlar incelendiğinde, 1994 yılına kadar genel lise, lise dengi meslek okul ve yüksekokul veya fakülte mezunlarının genç işsizler içindeki payı fazla iken, 1994 yılından itibaren genç işsizler içinde yükseköğretimden mezun olanlarının payının arttığı görülmektedir. Başka bir deyişle, eğitim seviyesi yükseldikçe işsizlik oranının da arttığı görülmektedir. Çünkü eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte işgücüne katılma oranı da artmaktadır.

TÜİK verilerine göre 15-24 yaş arası yaklaşık 12,5 milyonu geçen genç nüfusun yaklaşık %30'u okula gitmekte, %30'u çalışmakta, %40'lık bir kesimi de, yani yaklaşık 5 milyonu Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın Türkiye'deki Gençlik Raporu'nun (2008) ifade ettiği şekliyle "atıl" durumdadır.

2010-2011 Öğretim yılına göre, ilköğretimde okullaşma düzeyi %98,41, ortaöğretimde okullaşma düzeyi %69,33, yükseköğretimde okullaşma oranı ise 2009-2010 öğretim yılına göre %30,42 düzeyindedir. Diğer taraftan okullaşma düzeylerinde bölgelerarasında eşitsizlik de söz konusudur. İlköğretim genelinde %89'luk okullaşma düzeyi, Doğu Anadolu Bölgesi'nde %84'e, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ise %79'a düşmektedir. Orta öğretimde bölgelerarası farklılık artmaktadır. Ülke genelinde ortaokul öğrencilerinin oranı %56 iken bu oran Doğu Anadolu Bölgesi'nde %41'e, Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise %26'ya kadar gerilemektedir. Okul öncesi eğitimde de durum çok iç açıcı değildir. Okul öncesi eğitim, çağındaki nüfusun sadece %20'sini kapsamaktadır. Türkiye, eğitim harcamaları bakımından da birçok gelişmiş ülkeye göre geri seviyededir.

Türkiye'de 15-24 yaş grubunda görülen işsizlik sorunu yanında kayıt dışı istihdam ve istihdam üzerindeki yüklerin de ağır oluşu işsizliğin temel nedenleri olarak gösterilebilir. Bu nedenle kayıt dışılık ve istihdam vergileri ayrı olarak incelenmelidir.

Kayıt Dışı İstihdam

Kayıt dışı ekonominin doğal bir sonucu olan kayıt dışı istihdam (Güloğlu, 2005: 2) "istihdam faaliyetlerinin resmi belgelere dayandırılmaması ve böylece resmi kayıtlara girmemesi, bunun sonucunda vergisel ve zorunlu sosyal yükümlülükler de dâhil olmak üzere tüm yükümlülüklerin, mali ve sosyal güvenlik kurumlarının denetim alanı dışına çıkarılması"dır.

Kayıt dışı istihdam verilerine 2000 yılından itibaren Hanehalkı İşgücü Anketlerinden sosyal güvenlik kurumlarına kayıt durumuna göre ulaşılabilmektedir. Tablo 6'da 2000-2010 yılları arasındaki kayıt dışı istihdam oranları gösterilmektedir.

Tablo 6: Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdam Oranları (%)

YILLAR	Kayıt Dışı İstihdam Oranı	YILLAR	Kayıt Dışı İstihdam Oranı
2000	50.6	2006	47.0
2001	52.9	2007	45.4
2002	52.1	2008	43.5
2003	51.7	2009	43.8
2004	50.1	2010	43.3
2005	48.2		

Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'nın verilerinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Türkiye’de kayıt dışı istihdam oranlarına bakıldığında istihdamın yarısından fazlasının kayıt dışında olduğu görülmektedir. Vergi ve sigorta gelirlerinde azalmaya, işletmeler arasında eşitsiz rekabet koşullarına, çalışanlar açısından sosyal güvenceden yoksun ve kötü çalışma koşullarına neden olan ve %53'lere varan kayıt dışı istihdam çözülmesi gereken önemli bir sorundur. Tarımın istihdam içindeki yüksek payı, göç, yüksek işsizlik, vergi ve SSK prim oranlarındaki artış, bu sorunu kronikleştiren sebeplerdir.

Türkiye ekonomisinin istihdam açısından tarım ve hizmetler sektörüne dayalı olması, küçük işletmelerin yaygın olması kayıt dışılığı hazırlayan önemli unsurları oluşturmaktadır. Tarım ve hizmetler gibi izlenme ve denetlenmeleri zor olan sektörler kayıt dışılığa elverişli zemin oluşturmaktadırlar (Uyanık ve Bedir, 2006: 60-61).

Türkiye’de yaş gruplarına bakıldığında 15-24 yaş arasındaki genç istihdam ile 55 yaş üzerinde yaşlı istihdamda kayıt dışı istihdamın daha yaygın olduğu göze çarpmaktadır. Eğitim durumuna bakıldığında kayıt dışı istihdam edilenlerin eğitim seviyesinin istihdam edilenlere göre daha düşük olduğu ve eğitim seviyesi düşüğe kayıt dışı istihdam oranının arttığı görülmektedir.

Kayıt dışı istihdamın ortalama eğitim süresi yaklaşık 4 yıl olup bunların önemli bir kısmı ilkökul mezunu, okuma yazma bilmeyenler ve sadece okuma yazma bilenlerden oluşmaktadır. Genellikle ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilen genç nüfusun neredeyse tamamı kayıt dışı istihdam edilmektedir (SGKB, 2006).

Gerek kayıt dışı istihdam gerekse işsizlik oranının yüksek oluşunun en önemli nedeni istihdam üzerindeki yüklerdir. Bu nedenle istihdam vergilerinin incelenmesinde yarar bulunmaktadır.

İstihdam Vergileri

Yapılan araştırmalar Avrupa Birliği Ülkelerindeki toplam vergi yükü içerisinde %35 oranında Dolaylı Vergi ve %65 oranında Dolaysız Vergi olduğunu göstermektedir. Buna karşın yine araştırmalar, Türkiye’de %70 oranında dolaylı vergi ve %30 oranında da dolaysız vergi olduğunu göstermektedir. Bu istatistikî bilgiden hareketle Avrupa Birliği ülkeleri ile aramızda önemli ölçüde bir fark olduğu gözlemlenmektedir.

Bir ülkede, dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı, dolaysız vergilerden yüksekse, o ülkede vergi adaletinin varlığından söz edilemez, şeklindeki yaygın görüşe göre Türkiye’de vergi adaletinden, her geçen yıl biraz daha uzaklaşmaktadır. Toplam vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin payı, kâğıt üstünde artırıldığı sürece kayıt dışılık büyüyecek, vergi tahakkuk ve tahsilâtı gerileyecektir.

Türkiye’de istihdam üzerinden alınan vergi ve sosyal güvenlik primlerinin yüksek oluşu nedeniyle kayıt dışılık artmaktadır. Kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınamaması sonucu da vergi adaletsizliği ve vergi oranları yükselmektedir (Aktaş, 2007).

İşverenler getireceği vergi yükü nedeniyle, yeni işçi almayarak mevcut işçilerini fazla çalıştırma yoluna gitmektedirler. Bu da ilk kez iş arayanları olumsuz etkilemektedir. Fazla çalıştırma ise beraberinde işgücünün verimliliğini olumsuz etkileyerek, maliyet ve fiyat artışlarına neden olmaktadır. Ekonomik büyüme de bu etkiler sebebiyle olumsuz etkilenmektedir (Sayın, 1999: 43).

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Ülkelerin yaşadığı ekonomik krizler ve istikrarsızlıklar büyüme hızlarını olumsuz etkilemiş ve işsizlik tüm dünya ekonomilerinin temel sorunu haline gelmiştir. Literatür incelemesinde, Dünyada ve Türkiye’de yapılmış çalışmaların çoğunlukla işsizlik ve büyüme üzerine, özellikle 1990’lardan sonra yoğunlaşmış olduğu görülmüştür. Söz konusu çalışmalarda, genellikle işsizlik ve büyüme oranları arasında negatif bir ilişkiden söz edilmiştir.

Brauninger ve Pannenberg (2002), Eriksson (1997), Aghion ve Howitt (1994) çalışmalarında işsizlik düzeyi ile uzun dönemli ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki saptamışlardır. Eriksson (1997), istihdamın Ar-Ge teşviklerinden ziyade, düşük vergi oranlarına ve işsizlik sigortası gibi teşviklere daha duyarlı olduğunu ifade etmiştir.

Hori (2006) işsizlik büyüme ilişkisine konjonktürel dalgalanmaları da dâhil ettiği çalışmada, yaşanan resesyonların frekansıyla beklenen büyüme oranları arasında negatif ilişki saptamıştır. Sürekli yaşanan konjonktürel dalgalanmaların işsizliğe neden olduğunu, geçici dalgalanmaların ise ekonomiyi tam istihdama ulaştırabileceğini ifade etmiştir.

Türkiye için yapılan çalışmalar içinde Yılmaz (2005), Granger Nedensellik Analizi kullanarak, işsizlik oranından büyüme oranına doğru tek yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşmışken; Kızılgöl (2006a) ise işsizlik oranlarından büyüme oranlarına doğru ve tek bir uzun dönem ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yüceol’da (2006), Türkiye’de 1950-2004 yılları arasında büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkiyi iki alt dönemde ele alarak incelemiştir. 1950-1980 alt dönemi için büyüme ve işsizlik arasında uzun dönemde güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğu; 1980-2004 alt döneminde bu ilişkinin ortadan kalktığı sonucuna ulaşmıştır.

İşsizler içinde eğitilmiş gençlerin payı fazla olduğundan, genç işsizliğinin incelenmesi ayrı bir önem arz etmektedir. Genç işsizliği konusunda yapılan

literatür incelemesinde, Dünyada yapılmış çalışmalar olsa bile Türkiye’de bu alanda bir eksiklik olduğu anlaşılmıştır.

Green, Loon ve Mangan (2000) çalışmalarında, Kuzey Avustralya işgücü piyasası için Logit model kullanarak eğitim, cinsiyet, yaş, din ve deneyim faktörlerinin gençlerin üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Genç işsizliğini etkileyen faktörlerden en önemlisinin eğitim düzeyi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Tam zamanlı çalışma ve eğitim düzeyinin, Kuzey Avustralya gençlerinin, standart ve standart olmayan işçi olarak ayırımında belirleyici olduğunu ifade etmişlerdir.

O’Higgins (2003), geçiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde genç işgücü piyasasının özelliklerini araştırmıştır. Geçiş ülkelerinde ve gelişmekte olan ülkelerde genç işsizliğinin, işgücü piyasası koşullarından ve demografik faktörlerden kuvvetli bir şekilde etkilendiğini ifade etmiştir. Çalışan nüfus içinde gençlerinin payının çoğu ülkede düşük olduğunu, uzun dönemli işsizler arasında gençlerin, özellikle eğitilmiş işsizlerin fazla olduğunu vurgulamıştır.

Davison (2004), Kuzey Kanada yerli gençleri arasındaki eğitim düzeyindeki farklılıkların kaynaklardaki gelişme, iş olanakları ve sağlık alanındaki gelişmelerle bağlantılı olduğunu vurgulamıştır. Eğitim ve sağlık alanındaki kapasite artırımlarıyla işsizlik, gelişme gibi sosyal alanlarda olumlu gelişmelerin sağlanacağını ifade etmiştir.

Perugini ve Signorelli (2010), Avrupa Birliği’nde, genç işgücü piyasası performansındaki bölgesel değişiklikleri ve farklılıkları, 1999-2006 yılları arasında Dinamik Mekan-Zaman Panel Veri yöntemi kullanarak araştırmışlardır. Özellikle bölgelerin doğu/batı alt örnekleri, erkek ve kadın genç işsizliğinin belirleyicilerindeki dikkat çekici farklılıklar olarak vurgulanmıştır.

OECD (2009) Avustralya’da gençlerin çalışmasını konu aldığı çalışmada, Avustralya işgücü piyasasının özelliklerini incelemiş, 1980’lerden itibaren düşüşe geçen işsizliği, özellikle genç işsizliğini, artan büyüme oranları ile ilişkilendirerek açıklamıştır. Çalışmada, genç işsizliği ile mücadele politikalarına da yer verilmiştir.

Genç işsizliği konusunda yapılan literatür araştırmasında, Dünyada yapılan çalışmaların çoğunlukla genç işsizliğini etkileyen faktörler, gençlerin eğitim düzeyindeki farklılıklarının nedenleri ve genç işgücü piyasasının yapısal analizi üzerine olduğu anlaşılmıştır. Çalışmada, genç işsizliği, eğitim ve büyüme ilişkisi anlamında literatürde tespit edilen eksikliği bir ölçü de olsa giderebilmek amaçlanmıştır.

EKONOMETRİK ANALİZ

Bu bölümde amaç, ekonomik büyüme ile eğitimin, genç işsizliğini zaman içinde nasıl etkilediğini araştırmaktır. Modelde 1988-2010 yılları arasına ait

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'ndan elde edilen cari fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH) gelişme hızları ile Milli Eğitim Bakanlığı'ndan elde edilen lise-dengi (ortaöğretim), yükseköğretim okullaşma ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'den elde edilen genç işsizliği oranları kullanılmıştır. 1997 yılından itibaren zorunlu eğitim süresinin 8 yıla çıkarılmasıyla birlikte, 1988-1996 yılları arasında ilk ve ortaöğretim şeklinde yayımlanan okullaşma oranları, ilköğretim okullaşma oranı olarak yayımlanmaya başlamıştır. Bu nedenle analiz sonuçlarının sağlıklı olması amacıyla, ilköğretim (ilk ve ortaokul) okullaşma oranları modele dâhil edilmemiştir.

Veriler aşağıdaki notasyonlarla uygulama içinde yer alacaklardır:

genc: Logaritması alınmış genç işsizliği değişkeni,

gsyih: Logaritması alınmış veri fiyatlar Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) gelişme hızı değişkeni,

lisedengi: Logaritması alınmış ortaöğretim okullaşma oranı değişkeni,

yuksekdengi: Logaritması alınmış yükseköğretim okullaşma oranı değişkeni.

Makroekonomik zaman serileri genellikle durağan değildir. Granger ve Newbold (1974) durağan olmayan zaman serileriyle çalışılması halinde sahte regresyon problemiyle karşılaşabileceğini göstermiştir. Bu durumda regresyon analiziyle elde edilen sonuç gerçek ilişkiyi yansıtmaz. Çünkü bu test istatistikleri standart dağılıma sahip olmadıklarından geçerliliklerini yitirmektedirler (Gujarati, 1999: 726).

Bu nedenle, zaman serileri ile çalışırken, öncelikle serilerin durağanlığının test edilmesi gerekmektedir. Zaman serilerinin durağanlığının sınanmasında, çeşitli testler kullanılmaktadır. Uygulamada en çok kullanılan testlerden biri, Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen “Geliştirilmiş Dickey-Fuller” (Augmented Dickey-Fuller) (ADF) testidir. Bu test, (1) numaralı denkleme uygulanmaktadır:

$$\Delta Y_t = \beta_1 + \beta_2 t + \delta Y_{t-1} + \alpha_i \sum_{i=1}^m \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (1)$$

ΔY_t ; durağanlığı test edilen değişkenin birinci farkı, t; trend değişkeni ve ΔY_{t-i} ; gecikmeli fark terimidir. Modele, hata teriminin seri korelasyonsuz olmasını sağlayacak kadar gecikmeli fark terimi ilave edilmektedir. Denklemdaki “m” gecikme sayısı, Akaike ve Schwarz bilgi kriterleri kullanılarak seçilebilir.

ADF testi, (1) numaralı denklemdaki δ katsayısının istatistiksel olarak sifıra eşit olup olmadığını test etmektedir. Sıfır hipotezi, farkları alınmamış serilerin birim kök taşıdığı, yani durağan olmadığı şeklindedir. δ katsayısının istatistiksel olarak anlamlı olması, bu hipotezin reddedileceği anlamına gelmektedir. Bu da serinin durağan olduğunu göstermektedir. δ katsayısının

istatistiksel olarak anlamlı olmaması ise serinin birim kök taşıdığı, yani durağan olmadığı anlamına gelmektedir. Bu durumda, durağan hale gelinceye kadar farkının alınması gerekmektedir (Kızılgöl, 2006b: 4).

Zaman serilerinin durağanlığının analiz edilmesinde kullanılan Augmented Dickey-Fuller (ADF) birim kök testinin sonuçları, gecikmelere karşı duyarlı olduğundan, bu eksik yönü dikkate alan Kwiatkowski, Phillips, Schmidt ve Shin (KPSS) testinin uygulanması gerekmektedir.

ADF ve KPSS testlerinin boş hipotezleri (H_0) birbirinin tersidir. ADF testinin boş hipotezi birim kökün varlığına, serinin durağan olmadığına işaret ederken, KPSS testinin boş hipotezi ise serinin durağanlığını ifade etmektedir.

Bu çalışmada, değişkenlere ait verilerin doğal logaritmaları alınarak durağanlıkları ADF ve KPSS Birim Kök Testi uygulanarak incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7: Birim Kök Test İstatistikleri

DEĞİŞKENLER		ADF		KPSS	
		SABİTLİ	TREND+SABİTLİ	SABİTLİ	TREND+SABİTLİ
DÜZEY	genc	-1.09 (0)	-2.22 (0)	0.42 (3) *	0.15 (3) *
	gsyih	3.03 (1)	1.37 (4)	0.54 (3) *	0.18 (2) *
	lisedengi	-0.93 (0)	-1.76 (0)	0.51 (3) *	0.11 (2) *
	yuksek	-1.4 (0)	-1.24 (0)	0.14 (3) *	0.12 (3) *
I. FARK	genc	-4.66 (0) *	-4.67 (0) *	0.15 (0) *	0.06 (1) *
	gsyih	-9.56 (0) *	-4.19 (3) **	0.21 (9) *	0.21 (9) *
	lisedengi	-4.18 (0) *	-4.09 (0) **	0.09 (1) *	0.08 (1) *
	yuksek	-3.91 (0) *	-3.92 (0) **	0.16 (0) *	0.10 (0) *

Not: Kullanılan değişkenlerin doğal logaritması alınmıştır. ADF test istatistiği kritik değerleri sabitli olarak düzeyde %1 -3,77, %5 -3, %10 -2,64; birinci farkta %1 -3,79, %5 -3,01, %10 -2,65; sabitli ve trendli olarak düzeyde %1 -4,44, %5 -3,63, %10 -3,25; birinci farkta %1 -4,47, %5 -3,64, %10 -3,26. KPSS testi kritik değerleri sabitli %1 0,74, %5 0,46, %10 0,35; sabitli ve trendli olarak %1 0,22, %5 0,15; %10 0,12’dir. Parantez içindeki değerler optimum gecikme uzunluğunu göstermektedir.

Tablo 7 incelendiğinde, ADF ve KPSS test sonuçlarına göre tüm serilerin düzey verisi halinde birim kök içerdiği, yani durağan olmadığı anlaşılmaktadır. Bu özelliğe sahip olan seriler birinci veya ikinci farkları alınarak durağan hale getirilmektedir. Değişkenlerin birinci farkları alındığında ise I(1), durağan olduğu görülmektedir.

Çalışmada kullanılacak olan yöntem Vektör Otoregresif (VAR) Model’dir. İki değişkenli VAR Model, standart şekilde şöyle ifade edilebilir:

$$y_t = a_1 + \sum_{i=1}^p b_{1i} y_{t-i} + \sum_{i=1}^p b_{2i} X_{t-i} + v_{1t} \quad (2)$$

$$x_t = c_1 + \sum_{i=1}^p d_{1i} y_{t-i} + \sum_{i=1}^p d_{2i} X_{t-i} + v_{2t} \quad (3)$$

(2) ve (3) numaralı modelde p gecikmelerin uzunluğunu, v ortalaması sıfır, kendi gecikmeli değerleriyle olan kovaryansları sıfır ve varyansları sabit, normal dağılıma sahip, rassal hata terimlerini göstermektedir (Özgen ve Güloğlu, 2004: 96-98).

Çalışmamızda bir VAR modeli oluşturularak modelin optimum gecikme uzunluğu, Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8: VAR Gecikme Uzunluğu Seçme Kriteri

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-9.593821	NA	4.58e-05	1.359382	1.558529	1.398258
1	32.12924	62.58459*	3.65e-06*	-1.212924	-0.217191*	-1.018546*
2	46.85572	16.19913	5.24e-06	-1.085582	0.706746	-0.735693
3	66.18846	13.53292	7.75e-06	-1.418846*	1.170057	-0.913465

* Kriter tarafından seçilen gecikme uzunluğunu göstermektedir.

LR: Ardışık Modifiye Edilmiş Likelihood Ratio (LR) Test İstatistiği.

FPE: Son Kestirim Hatası (Final Prediction Error).

AIC: Akaike Bilgi Kriteri (Akaike Information Criterion).

SC: Schwarz Bilgi Kriteri (Schwarz Information Criterion).

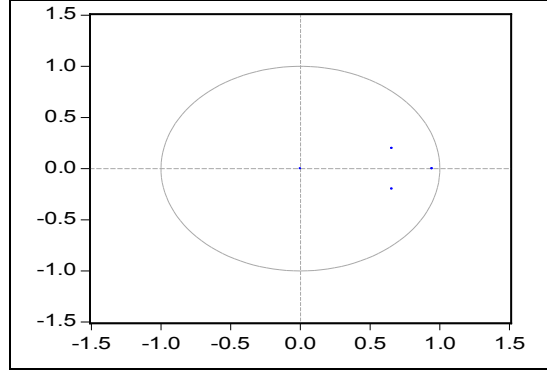
HQ: Hannan-Quinn Bilgi Kriteri (Hannan-Quinn Information Criterion).

Tablo 8 incelendiğinde LR, FPE, SC ve HQ değerlerinin aynı yönde olduğu ve 1 gecikme için ortalama hata karenin minimum değer verdiği, AIC kriterinin ise 3 gecikme için minimum değer sağladığı gözlemlenmektedir.

AIC kriteri, ortalama hata karenin minimizasyonunu baz alan ve ileriye yönelik öngörülerde daha ziyade gözetilecek bir değer iken, HQ kriteri ise, tutarlı gecikme düzeyinin belirlenmesinde göz önünde bulundurulmuş bir kriterdir (Lütkepohl, 1993: 130-133).

Bu nedenle, yani tutarlı bir gecikme düzeyinin belirlenmesi gerekliliği ve modelde ele alınan zaman periyodunun çok uzun olmaması nedeniyle modelin optimum gecikme uzunluğu 1 olarak belirlenmiştir.

Belirlenen optimum gecikme uzunluğuna göre tahmin edilen VAR modelinin durağan olduğu, AR karakteristik polinomunun ters köklerinin hepsinin birim çemberin içinde yer aldığını gösteren Şekil 1'den anlaşılmaktadır.

Şekil 1: AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri

Durağan olduğu belirlenen VAR modelinde, sistemde yer alan değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini incelemek amacıyla Blok Dışsallık Wald Testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar içinde anlamlı olanlar Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9: VAR Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken: gsyih			
Dışlanan Değişken	χ^2	Serbestlik Derecesi	Prob. Değeri
lisedengi	2.653865	1	0.1033*
Bağımlı Değişken: lisedengi			
genc	7.721140	1	0.0055*
Bağımlı Değişken: yuksek			
genc	7.724071	1	0.0054*
lisedengi	4.380968	1	0.0363**

(*) Sıfır hipotezi (H_0) $\alpha = 0.01$ düzeyinde reddedilmektedir.

(**) Sıfır hipotezi (H_0) $\alpha = 0.05$ düzeyinde reddedilmektedir.

(***) Sıfır hipotezi (H_0) $\alpha = 0.10$ düzeyinde reddedilmektedir.

Elde edilen VAR Granger Nedensellik Test sonuçlarına göre, lise ve dengi (ortaöğretim) okullaşma oranının gecikmeli değerleri büyüme oranını; genç işsizliği oranının gecikmeli değerleri ortaöğretim okullaşma oranını; genç işsizliği ve ortaöğretim okullaşma oranının gecikmeli değerleri ise yükseköğretim okullaşma oranını etkilediği görülmektedir. Elde edilen bulgular, genç işsizliğinden ortaöğretim okullaşma oranına, ortaöğretim okullaşma oranından büyüme oranına, genç işsizliği ve ortaöğretim okullaşma oranından yükseköğretim okullaşma oranına doğru bir nedenselliğin olduğu yönündedir.

Çalışmamızda incelenen değişkenler üzerinde en etkili değişken, uygulanan Varyans Ayrıştırma Analizi kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Modelde yer alan değişkenlerde meydana gelecek bir değişimin yüzde kaçının kendisinden ve diğer değişkenlerden kaynaklandığını gösteren Varyans Ayrıştırma

Analizi sonuçlarından genç işsizliği değişkenine ait olanlar Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Genç İşsizliği Değişkeninin Varyans Ayırıştırma Analizi Sonuçları

Dönem	genc	gsyih	lisedengi	yuksek
1	60.85888	38.60400	0.351273	0.185847
2	64.23897	33.44483	0.406428	1.909774
3	63.73667	31.34102	0.491736	4.430577
4	62.02957	29.93798	0.668104	7.364350
5	59.93385	28.79192	0.949434	10.32479
6	57.83901	27.79852	1.321452	13.04101
7	55.92728	26.93629	1.750775	15.38565
8	54.26181	26.19835	2.199855	17.33998
9	52.84402	25.57505	2.637791	18.94313
10	51.64896	25.05264	3.044332	20.25406
11	50.64397	24.61565	3.409232	21.33114
12	49.79703	24.24916	3.729661	22.22415
Sıra: gsyih lisedengi yuksek genc				

Genç işsizliği değişkeninin Varyans Ayırıştırma Analizi sonuçlarına göre, genç işsizliği değişkeni kısa dönemde yaklaşık %61 oranında kendisinden ve yaklaşık %39 oranında büyüme oranından etkilenmektedir. Uzun dönemde ise genç işsizliğinde meydana gelecek bir değişimin yaklaşık %50'si kendisinden, yaklaşık %24'ü büyüme oranından, yaklaşık %22'si yükseköğretim okullaşma oranından, yaklaşık %4'ü ortaöğretim okullaşma oranından etkilenmektedir.

Bir değişkende meydana gelecek rastgele bir şokun sistemdeki öteki değişkenler üzerindeki etkisini çözümlenmekte ve bu bakımdan ekonomi politikalarına yön vermede önemli bir işlev gören Etki-Tepki Analizi sonuçlarından genç işsizliği değişkenine ait olanlar Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11: Genç İşsizliği Değişkeninin Etki-Tepki Analizi Sonuçları

Dönem	genc	gsyih	lisedengi	yuksek
1	0.080346	-0.063991	0.006104	-0.004440
2	0.066746	-0.039819	0.005636	-0.017454
3	0.049668	-0.019961	0.005846	-0.024608
4	0.035420	-0.021999	0.007375	-0.028412
5	0.024659	-0.016102	0.009156	-0.029803
6	0.017151	-0.012033	0.010653	-0.029616
7	0.012277	-0.009397	0.011666	-0.028503
8	0.009336	-0.007787	0.012183	-0.026930
9	0.007697	-0.006852	0.012281	-0.025198
10	0.006863	-0.006325	0.012070	-0.023486
11	0.006476	-0.006018	0.011653	-0.021884
12	0.006301	-0.005812	0.011120	-0.020427
Sıra: gsyih lisedengi yuksek genc				

Genç işsizliği değişkeninin Etki-Tepki Analizi sonuçları incelendiğinde, genç işsizliğinde ve büyüme oranında oluşan bir standart sapmalı şok karşısında genç işsizliği oranının gittikçe azaldığı görülmektedir. Ortaöğretim okullaşma

oranında oluşan bir standart sapmalık şoka genç işsizliği oranlarının tepkisi artış yönünde iken, yükseköğretim okullaşma oranlarında oluşan bir standart sapmalık şoka ise genç işsizliği oranlarının tepkisi azalış yönünde olmaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmada yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular, incelenen değişkenler arasındaki nedensellik yönünün genç işsizliğinden ortaöğretim okullaşma oranına, ortaöğretim okullaşma oranından büyüme oranına, genç işsizliği ve ortaöğretim okullaşma oranından yükseköğretim okullaşma oranına doğru olduğu yönündedir. Genç işsizliğini uzun dönemde kendisinden sonra en çok etkileyen değişken, büyüme ve yükseköğretim okullaşma oranı olarak karşımıza çıkmakta ve bu değişkenler genç işsizliği ile mücadelede bir politika aracı olarak belirlendiği takdirde genç işsizliği oranlarının azalma yönünde olduğu belirlenmiştir.

Bu anlamda, Türkiye’de kronik bir sorun olan genç işsizliği ile mücadelede ekonomik büyüme trendine istikrar kazandırılması, yükseköğretim okullaşma oranlarının artırılması için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Türkiye’de istihdam ve eğitim arasında etkin bir ilişki bulunmamaktadır. Bu durum işgücü arz ve talebi dengesizliğine, dolayısıyla işsizliğe yol açmaktadır. Ekonominin ihtiyaç duyduğu alanlarda ara eleman temininde zorluklar yaşanmaktadır. Bununla birlikte en yüksek işsizlik oranları mesleki eğitim mezunları arasında görülmektedir. Bunun nedenleri, mesleki eğitimin işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda verilmemesi ve işverenlerin talep ettikleri nitelikte işgücü bulamamasıdır. Ayrıca işverenlerin talep ettikleri işgücü niteliklerini işgücü piyasasına tam olarak yansıtamamaları da işsizliğin ortaya çıkmasında rol oynayan bir diğer faktördür.

Meslek lisesi mezunları-genel lise mezunları dağılımının %65-%35 olması gerekirken, bugün tam tersi oranlar geçerlidir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın mesleki eğitim faaliyetleri çeşitli Genel Müdürlüklerce, çok dağınık bir yapıda gerçekleştirilmekte, müfredat programları başta olmak üzere öğretimde işletmelerin ihtiyaçları ve işgücü talepleri yeterince dikkate alınmamaktadır. İl Mesleki Eğitim Kurulları ve İl İstihdam Kurulları etkin olarak çalışmamakta, yerel kapasiteler iyi değerlendirilememektedir.

Ortaöğretime ilişkin planlanan hedef ve stratejilerin gözden geçirmesi ve ortaöğretimin yükseköğretim üzerindeki baskısını hafifletmesi gereklidir. Özellikle okullar arasındaki eğitimin kalitesindeki farklılıkların giderilmesi yönünde ciddi çalışmaların üzerinde durulmalıdır.

Yükseköğretim sisteminde çeşitliliği vurgulayan, ademi merkezîyetçi, kurumların yaratıcılığını ve kimliklerini ön plana çıkaran, karşılaşılan sorunlara

esnek tepkiler verebilen, üniversitelerin birbirleri ile rekabet edebilmelerine fırsat tanıyan bir sistem tasarlanmalıdır. Bu yapılırken, mevcut sistemin kazanımları göz ardı edilmemeli, gelecek vizyonundan hareket edilerek gelişmiş ülkelerin sistemleri tahlil edilmelidir.

Sanayi ve hizmet sektörlerinin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara kademe insan gücünün yetiştirilmesi, rekabet gücümüzün artması ve ekonomik kalkınmanın hızlandırılmasına katkı sağlanması amacıyla; dar meslek alanları yerine geniş tabanlı sektörel eğitimin verildiği, modüler yapıyla esneklik özelliğine sahip ve çalışma yaşamının ihtiyaçlarına cevap verebilen bir mesleki ve teknik eğitim sistemi hedeflenmelidir.

İlköğretimde etkin bir mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilerek ortaöğretime sağlıklı bir yönlendirme yapılması, meslek okullarının kalitesinin iyileştirilmesi, meslek okulu-istihdam ilişkisinin etkin şekilde kurulması ve mezunların iş hayatına atılmalarının desteklenmesi, üniversiteye girmek isteyenlerin ise öncelikle mezun oldukları alanda devam etmeye yönlendirilmesi, mesleki ve teknik eğitim sisteminin yeniden yapılandırılması programı içinde gerçekleştirilmelidir (DPT, 2007: 49-55).

Yaşam boyu öğrenme konusunda çalışan kurum ve kuruluşlar arasında gerekli olan koordinasyonun sağlanması ve yaşam boyu eğitimin uluslararası düzeyde karşılaştırılmasını ve değerlendirilmesini sağlayacak verilerin elde edilmesi gerekmektedir.

AB eğitim sistemine uyum sağlamak amacıyla yapılan çalışmalar çerçevesinde, beş yıldan sekiz yıla çıkarılan zorunlu eğitimin süresi 12 yıla çıkarılmalıdır. Kız çocuklarının eğitime katılımını destekleyici kampanyalar düzenlenmelidir. Özel eğitime muhtaç çocukların eğitimine ilişkin ayrılan kaynaklar arttırılmalıdır.

Reel sektörde üretim, yatırım ve istihdam artışını temel alan ekonomi politikaları esas alınmalıdır. Yerli ve yabancı yatırımcılar için uygun ortam ve koşullar yaratılmalıdır.

Büyümenin düşük istihdam yaratmasının suçlusu olarak yüksek verimlilik artışı sağlayan teknikleri işaret etmektense, üretken sektörlerin karşı karşıya olduğu yıpranmaya dikkat çekilebilir ve bunun etkisini azaltabilmek için finansal sermayenin küresel kazancı üzerinden genç işsizliği ve yoksullukla mücadele için küresel kaynak yaratmak önerilebilir (Yentürk ve Başlevent, 2007: 26).

Kayıt dışılık, istihdam üzerindeki vergi ve prim yükleri azaltılmalıdır. Kayıtlı işçi çalıştırma vergi, kredi ve kayıt kolaylıklarıyla teşvik edilmelidir. Kayıt dışı istihdama karşı denetim ve yaptırımlar etkinlikle uygulanmalıdır.

Kayıt dışı istihdamla mücadelede belirli istihdam düşüşü öngörülmelidir. Kayıt dışı istihdamın kayıt içine alınmasında ortaya çıkabilecek olan istihdam

kayıplarının yetişkinlerden çok gençlerin istihdamını azaltma olasılığı vardır. Bu nedenle kayıt dışılıkla mücadelede, kayıtlılığın özellikle küçük ölçekli firmalara getireceği ek maliyetler dikkate alınarak yöntem belirlenmelidir (Yentürk ve Başlevent, 2007: 43).

İlk işe girecek olan gençlerin niteliklerinin, talep ile uyumsuz olması ve ihtiyaç duyulan eğitimin eksikliğinin neden olduğu genç işsizliği, istihdam vergilerinde yaş grubuna göre yapılacak uyarlamalarla azaltılabilir. Örneğin gençleri ve genç kadınları istihdam etmek için gerekli olan istihdam vergilerin azaltılması, belirli süreler için istihdam vergisi muafiyeti gibi uygulamalar genç işsizliğini azaltmakta yararlı olacaktır (Yentürk ve Başlevent, 2007: 47).

İşgücü piyasasında güvence ve esneklik (flexicurity) arasında etkin bir denge kurulmalıdır.

KAYNAKÇA

Aghion, P. ve Howit, P. (1994). Growth and unemployment. *The Review of Economic Studies*, 61 (3): 477-494.

Aktaş, M. A. (2007). *Vergi ve istihdam ilişkisi*. http://www.alomaliye.com/2007/mehmetali_aktas_vergi_istihdamn.htm (10.02.2008).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP). (2008). *İnsani Gelişme Raporu*. Türkiye’de Gençlik İnsani Gelişme Raporu. Türkiye. http://www.undp.org.tr/pressclippings/2008/3/ab_haber_220308.pdf, (25.05.2008).

Brauninger, M. ve Pannenberg, M. (2002). Unemployment and productivity growth: an empirical analysis within an augmented solow model. *Economic Modelling*, 19 (1): 105-120.

Davison, C. M. (2004). Education and employment patterns among northern aboriginal youth: a study of resiliency, development and community health. PhD Candidate and Trudeau Scholar, Department of Community Health Sciences University of Calgary, 3rd Northern Research Forum, Sept. 15-18: 1-11, Yellowknife, (http://www.nrf.is/Publications/The%20Resilient%20North/Plenary%203/3rd%20NRF_Plenary%203_Davison_YR_paper.pdf) (10.03.2011).

Eriksson, C. (1997). Is there a trade off between employment and growth?. *Oxford Economic Papers New Series*, 49 (1): 77-88.

Green, C., Loon, A. ve Mangan, J. (2000). *Youth labour markets, education and employment destination: result from the queensland survey of youth*. Labour Market Research Unit Department of Employment and Training, 2000 (1). <http://training.qld.gov.au/resources/employers/pdf/wp1-youth-labour-market.pdf> (05.03.2011).

Gujarati, D. N. (1999). *Temel ekonometri*. İstanbul: Literatür Yayınları.

Güloğlu, T. (2005). *The reality of informal employment in Turkey*, International Programs Visiting Fellow Working Papers, Paper No:9, Cornell University, <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=intlvf> (18.03.2008).

Hori, K. (2006). *Economic growth, unemployment and bussiness cycles*. KEIO University KEIO/Kyoto Market Quality Research Project Institute of Economic Research Kyoto University, March 20, 2009. <http://www.gcoe-econbus.keio.ac.jp/pdf/dp/DP2008-039.pdf> (12.03.2011).

ILO. (2011). *Global Employment Trends 2011 The Challenge of a Jobs Recovery*, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_150440.pdf, (02.05.2011).

Kızılgöl, Ö. (2006a). Türkiye’de büyüme oranı ile işsizlik ilişkisi. *Akademik Fener Dergisi*, 3 (6): 55-70.

Kızılgöl, Ö. (2006b). “Türkiye’de ihracata ve turizme dayalı büyüme hipotezinin analizi: eşbütünleşme ve nedensellik ilişkisi”, *Türk Dünyası Celalabad İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Akademik Bakış* (e-dergi), 2006 (10): <http://www.akademikbakis.org/pdfs/10/ozlem.pdf>, (18.03.2008).

Lütkepohl, H. (1993). *Introduction to multiple time series analysis*. Berlin: Springer-Verlag.

O’Higgins, N. (1997). *The challenge of youth unemployment*. Employment and Training Papers 7, Geneva: Employment and Training Department International Labour Office. <http://www.ilo.org/public/english/employment/strat/download/etp7.pdf>, (18.05.2008).

O’Higgins, N. (2001). *Youth unemployment and employment policy: a global perspective*. Geneva: International Labour Office, Munich Personal RePEc Archive (MPRA). http://mpra.ub.uni-muenchen.de/23698/1/MPRA_paper_23698.pdf (10.10.2011).

O’Higgins, N. (2003). *Trends in the youth labour market in developing and transition countries*. Social Protection Unit Human Development Network The World Bank, Social Protection Discussion Paper Series, 0321. <http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Labor-Market-DP/0321.pdf>, (10.10.2011).

Organisation For Economic Co-operation and Development (OECD). (2009). *Jobs for Youth (Des Emplois Pour LEs Jeunes)* Australia. <http://www.iadb.org/intal/intalcdi/PE/2009/03432.pdf>, (10.10.2011).

Özgen, F. B. ve Güloğlu, B. (2004). Türkiye’de iç borçların iktisadi etkilerinin VAR tekniği ile analizi. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 31 (1): 1-27.

Perugini, C. ve Signorelli, M. (2010). Youth labour market performance in european regions. *Economic Change and Restructuring*, 43 (2): 151-185.

Sayın, F. (2009). Türkiye’de eğitim ve büyümenin genç işsizliğine etkisi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1): 35-53.

T. C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı. (2008). Ekonomik araştırmalar genel müdürlüğü. Ekonomik göstergeler.

T. C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı (SGKB). (2006). *Kayıt dışı istihdam*. http://www.calisma.gov.tr/sgb_web/sunum/ba.pdf, (17.04.2008).

T. C. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2007). *Dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013) işgücü piyasası özel ihtisas komisyonu raporu*. Ankara: DPT: 2709-ÖİK: 662.

T. C. Kalkınma Bakanlığı. (2011). Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2010). Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler, http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/12505/8._Sosyal_Sektörlerdeki_Gelişmeler.rar (02.05.2011).

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). Milli Eğitim İstatistikleri. Örgün Eğitim 2010-2011, http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_organ_egitim_2010_2011.pdf (02.05.2011).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı”, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> (02.05.2011).

Uyanık, Y. ve Bedir, E. (2006). *Rosetta Planı’nın analizi ve Türkiye’nin sosyo-ekonomik şartlarında uygulanabilirliği*. Ankara. <http://ab.calisma.gov.tr/belgeler/RosettaPlanıRapor-GaziUniversitesi.doc> (10.04.2008).

Yentürk, N. ve Başlevent, C. (2007). *Türkiye’de genç işsizliği*. Gençlik Çalışmaları Birimi Araştırma Raporu, (2). http://genclik.bilgi.edu.tr/docs/genclikissizligiraporu_1.pdf, (18.04.2008).

Yılmaz, G. Ö. (2005). Türkiye ekonomisinde büyüme ile işsizlik oranları arasındaki nedensellik ilişkisi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 2005 (2): 63-76.

Yüceol, H. M. (2006). Türkiye ekonomisinde büyüme ve işsizlik ilişkisinin dinamikleri. *İktisat İşletme ve Finans*, 21 (243): 81-95.